

ROMÂNIA ÎN MARELE RĂZBOI

Familia regală a României pe frontul Marelui Război și al Mariei Uniri (1916 - 1918)

(The Royal Family of Romania on the front of The Great War and Great Union (1916 - 1918))

Ștefania DINU

Abstract: *The Great War meant an important and material effort for the Romanian Kingdom, the royal family and the political elite. Finally, this concentrated effort of the whole society brought to the Romanians the joy of achieving the unitary national state, when the three Romanian provinces Basarabia, Bucovina and Transilvania became part of it. The Greater Romania was a dream that came true starting with December 1st, 1918 and at this achievement the royal family had its contribution. Queen Mary was the only one, as Nicoale Iorga and Constantin Argetoianu, said, who strongly believed in the final victory and who did her duty in all the fields: in the trenches among the soldiers, in the hospitals between wounded and sick people, but mostly raising the spirit of those who lived around her and had to decide, in the most dramatical moments, the fate of the country and nation. King Ferdinand stood by the Army announced the political and land reforms, didn't ratify the separate peace with the Central Powers, kept close contact with the leaders of the Romanian emancipation movement of the Romanians from the three provinces succeeding to achieve the unification and receiving the titles „Ferdinand the Loyal” and „The Unifier”. The Royal family returned to the capital together with the Romanian and allied armies victorious, amidst the enthusiasm of the liberated population from German occupation. The Union was recognised by the Paris Peace Conference and the royal couple confirmed it by visiting Transilvania (1919), Chisinau and Cernauti (1920).*

Keywords: *The Great War, The Great Union, the Royal Family, Greater Romania, the Romanian army*

Introducere

100 de ani de la Marele Război. Un război care a schimbat o lume și mai ales a schimbat destine. Un război pentru care Europa nu era pregătită, cu atât mai puțin România, dar care, la sfârșit a împlinit un vis - visul numit România Mare.

Primul Război Mondial a fost și rămâne un moment de cumpănă în istoria lumii, un moment despre care s-a scris și care a fost analizat de-a lungul timpului din mai multe perspective: diplomatică, politică, militară. În cazul României vorbim despre Războiul de Reîntregire, care a fost pornit în 1916, după doi ani de neutralitate și care a implicat întreaga societate românească.

Problema intrării în război în anul 1916 era una stringentă și presiunile care se făceau asupra României din partea celor două tabere au dus la Consiliul de Coroană de la Cotroceni din 14/27 august 1916, care a hotărât intrarea în Marele Război, de partea Antantei.

Regele a ținut să precizeze că, pentru a lua o asemenea decizie a trebuit să se învingă pe sine (aluzie la faptul că intra în război împotriva țării în care s-a născut), fiind călăuzit numai de interesele superioare ale României. „De la început – mărturisirea regelui – mi-am impus această regulă de conștiință: să fac abstracție de mine însumi, să nu țin socoteală nici de originile mele, nici de familia mea. Să nu văd decât România, să nu cuget decât la ea, să nu exist decât pentru ea. Nu se domnește asupra

unui popor pentru sine, ci pentru acel popor. În aceasta constă onestitatea unui rege”¹. Într-adevăr, regele Ferdinand a făcut abstracție de toate, nu a avut în vedere decât România și s-a convins de necesitatea imperioasă a războiului pentru întregirea țării. Această hotărâre a regelui a făcut însă, ca familia de Hohenzollern să-l socotească trădător de neam, iar împăratul Wilhelm al II-lea să-i retragă gradele militare, onorurile și decorațiile. Fratele regelui, Wilhelm, în calitatea sa de șef al Casei de Hohenzollern - Sigmaringen, l-a șters din cartea membrilor acestei Case, interzicându-i să mai poarte numele de Hohenzollern. Regele Ferdinand a primit cu stoicism această veste, declarând: „Dinastia mea este română! Este o greșeală să afirmi că este străină, germană! Nu, ea este română. Românii nu l-au adus pe unchiul meu Carol să fondeze o dinastie germană la gurile Dunării, ci pentru a fonda o dinastie națională. Cer pentru Casa mea onoarea de a fi îndeplinit misiunea pe care poporul român i-a încredințat-o”².

În aceste momente grele, regina Maria a fost alături de regele Ferdinand, sprijinindu-l în decizia pe care o luase. Astfel, în amintirile sale, regina Maria scria: „vedeam de mult că ceasul se apropia și că Nando nu putea fi scutit de îngrozitoarea jertfă ce trebuia neapărat să o facă; încercai cu toată dragostea mea să-l ajut să privească în față cea mai mare durere a vieții lui, lupta împotriva țării lui natale; în adevăr, a fost o jertfă covârșitoare, dar, a făcut-o

pentru că înainte de orice, el era regele țării, un bun român, și ajunsese să creadă și el că așa e mai bine”³. Tot referitor la acest moment, principesa Ileana scria în amintirile sale: „... nu înțelegeam mare lucru, ascultând pe mama vorbind de războiul care începuse, azi însă știu, ce rol a jucat în anii de neutralitate, pentru că ea putea să spună, ceea ce tata nu putea să spună. Foarte puțină lume a înțeles în ce fel minunat se completeau tata și mama în o mie și unul de lucruri; ceea ce tata nu putea spune fiindcă era regele, și ar fi căzut greu în viața politică, mama putea spune sus și tare fără teamă; dacă lumea o critica nu compromitea politica țării”⁴. Așadar, cu toate prilejurile, regina Maria, declarase că nu iubește neutralitatea, iar hotărârile regelui de a scoate țara din această stare, și de a intra în război de partea Antantei, nu a făcut decât să îi umple inima de bucurie și să declare la ieșirea regelui din sala de consiliu: „Domnilor, nimeni dintre dumneavoastră, nu își dă atât de bine seama ca mine, cât îl costă pe el aceasta. Sunt mândră de el, și la fel trebuie să fie și România”⁵.

În seara zilei de 14/27 august 1916, ministrul României la Viena a prezentat ministrului de externe al Austro-Ungariei, declarația de război a României, din care se degaja dreptul poporului român de a lupta pentru eliberarea provinciilor istorice din cadrul monarhiei habsburgice și de a asigura unirea acestora cu Regatul României.

A doua zi dimineța a fost difuzată „Proclamația către țară” semnată de regele Ferdinand și de membrii guvernului și în care se arăta: „... războiul care de doi ani a închis tot mai strâns hotarele noastre, a zdruncinat adânc vechiul așezământ al Europei și a învederat ca pentru viitor, numai pe temeiul național se poate asigura viața pașnică a popoarelor”⁶.

Decizia regelui Ferdinand era potrivit numărului din octombrie 1916, al revistei lunare „Current History” a cotidianului american *New York Times* - „... principalul eveniment militar din august 1916. Intrând în război de partea Antantei, românii au adus mai mult cu ei decât armata lor; ei în fapt, serveau avizării lumii neutre că cea mai formidabilă națiune neangajată din Europa, după doi ani de investigație, este sigură că este pierdută cauza Puterilor Centrale”⁷.

În noaptea de 14/15 august 1916, armata română a trecut Carpații, pentru eliberarea românilor din Transilvania. Numai că, ajutorul material, precum și sprijinul militar indirect promise de Antantă nu au fost cele convenite prin convenția militară din 4/17 august 1916; de asemenea, operațiunile militare pe alte fronturi - mai ales în Bucovina și zona Salonic - nu au fost desfășurate pentru a susține ofensiva românească, sprijinul trupelor rusești pe frontul din Dobrogea fiind insuficient. În aceste condiții, îngrijorată cu privire la nereușita Aliaților de a-și ține promisiunea - legată de sprijinirea unei

ofensive sudice - regina Maria a trimis o scrisoare în Anglia, regelui George al V-lea, în care arăta: „poporul nostru este atât de entuziasat în ce privește partea transilvăneană, încât el este înclinat să nu ia în seamă marele pericol pe care îl reprezintă bulgarii, care sunt soldați buni și ne urăsc cu o ură de moarte. Sper doar că Rusia își va ține promisiunea și nu ne va lăsa. Ar fi dezastruos pentru noi, ca și pentru Antantă, dacă bulgarii nu sunt bătuți. Vreau să înțelegi că, în această clipă, am în vedere cauza generală; bulgarii trebuie să fie bătuți. Aceasta înseamnă căderea Constantinopolului, Serbia salvată, armatele aliaților pe Dunăre. Lasă-mă să-ți spun încă o dată cât sunt de bucuroasă că suntem împreună în aceste vremuri mari și groaznice, și lasă-mă să am sentimentul că ne vom putea îndrepta spre tine în caz de nevoie, întrucât este posibil să avem de înfruntat timpuri foarte grele. Nu mă tem, dar sunt îngrijorată”⁸.

Răspunsul regelui George al V-lea nu a venit mai devreme de o lună și după terminarea campaniei din sud. Confirmând „sacrificiul lui Nando”, el oferea niște sfaturi militare specifice, care deși sensibile, nu aveau în vedere motivul esențial al României de a intra în război: „Te îndemn - îi scria el, reginei Maria - să trimiți mai multe trupe în Dobrogea, făcând din aceasta primul și cel mai important obiectiv al vostru, iar problema Transilvaniei se poate trata când Bulgaria va fi înfrântă: am profundă simpatie pentru tine în îngrijorarea ta”⁹.

„Îngrijorarea reginei Maria” s-a adeverit în scurt timp, în sensul că, deși a luptat cu eroism și spirit de sacrificiu, armata română - copleșită de numărul și mai ales de tehnica inamicului - a fost nevoită să se retragă din Transilvania, apoi din Oltenia, Muntenia și Dobrogea.

Înainte de părăsirea Bucureștiului de către familia regală, a avut loc o mare tragedie, moartea micului prinț Mircea, care contactase virusul febrei tifoide. Mircea s-a stins din viață în ziua de 2 noiembrie 1916, la Buftea, fiind înmormântat în biserica de la Cotroceni, moartea sa producând reginei o durere incomensurabilă. „Sicriul mic pe care îl învelisem cu o bucată de brocart vechi roșu cu aur - scria regina - a fost coborât sub lespezile bisericii. Îngenunchiai alături de deschizătura căscată. În mine parcă murise tot, și când pașii iarăși în lumina zilei, mă simțeam ca o stafie și toate chipurile ce mă priveau îmi păreau că sunt ale unor stafii. Lumea întregă era moartă”¹⁰. Despre moartea lui Mircea, principesa Nadejde Știrbei consemna: „Micul prinț Mircea, bietul de el, a murit astă-seară la 10, mi-e așa de milă de părinți, să sperăm că veștile de pe front sunt bune, astfel încât, măcar grija asta să fie mai mică. Ceremonie tulburătoare în cea mai mare intimitate, biata regină și regele sunt sfâșiați de durere. Înmormântare la Cotroceni în capelă, încă o zi îngrozitoare pentru bieții părinți”¹¹.

La scurt timp după moartea lui Mircea, la 12/25 noiembrie 1916, familia regală a fost nevoită să

părăsească Palatul Cotroceni și Bucureștiul, pentru a se retrage la Iași. „Chinul ce mă aștepta - nota regina Maria - era despărțirea de Cotroceni. Casa care fusese a mea 23 de ani; casa pe care o înfrumusețasem și o împodobisem, casa cu care mă mândrisem și pe care o iubeam”¹².

Durerea cea mare a reginei era aceea că părăsea și proaspătul mormânt al ultimului ei fiu: „... te-am părăsit numai pe tine dintre toți copiii; pe tine cel mai mic, te-am lăsat singur! Mititelule Mircea, poate că ești mult mai puțin stingher decât biata ta mamă pribeagă, care nu îndrăznește să rămână de pază lângă mormântul tău”¹³.

La plecarea de la Cotroceni, regina Maria a lăsat intendentului Steinbach o mică scrisoare, care suna astfel: „Nu știu cine va locui în această casă pe care am iubit-o. Singura mea rugă este să nu se ia florile de pe noul mic mormânt din biserică”¹⁴.

Peste puțină vreme, în ziua de 23 noiembrie/6 decembrie 1916, feldmarșalul german August von Mackensen a intrat în fruntea trupelor germane în București. Referitor la această situație, Alexandru Marghiloman nota: „Germanii devin grozav de aspri și puțin discreți. Ei invadează totul și desigur că, curtenia este în mod voluntar dată la o parte. Pe hârtiile oficiale, titlul ministerial și mențiunea «Regatul României» sunt șterse. Ei zic că oficial Regatul României nu mai există. Au oprit ca să fie pomenit în biserici regele și

chiar să se pronunțe numele lui”¹⁵.

Odată cu ocuparea Bucureștiului și evacuarea regelui, reginei și a guvernului la Iași a început calvarul românilor. „Nu știm unde ne ducem - scria regina Maria în amintirile sale - nimic nu este stabilit. Niciodată în viața mea nu am pornit în felul acesta în necunoscut”¹⁶. Fiind singura membră a familiei regale ușor accesibilă supușilor săi, regina Maria a avut o perioadă grea, pentru că „toți veneau la mine, și ieșenii și cei străini, și toți aveau un motiv de care să se plângă sau pentru care să protesteze. Tot ce puteam face era să nu-mi pierd capul. Și eu însămi eram o refugiată, fără locuință proprie, cu majoritatea posesiunilor mele materiale lăsate la Cotroceni, iar ce aveam cu mine era încă împachetat în geamantane mari în tren. Eu, regina, nu aveam unde să mă duc, deci cum puteam eu da ajutor?”¹⁷.

Retragerea familiei regale la Iași a fost consemnată și de către Ella Filitti în jurnalul său, la 13 noiembrie 1916, în timp ce ea și familia sa s-au retras la Botoșani. Ella, care trăia o frumoasă poveste de dragoste cu principele Carol, era tristă și îngrijorată pentru că principele nu-i scria, erau departe unul de altul, iar la Botoșani începuse să ningă, ceea ce a făcut-o pe Ella să noteze cu nostalgie: „Aici a nins formidabil. Vederea acestui alb frumos, în aceste clipe, m-a făcut să mă simt cumplit de tristă. Ce fericiți eram altădată când așteptam zăpada cu nerăbdare, ca să ne ducem la curse la Sinaia. Doamne ce deosebire! Aceeași zăpadă care ne

distra atât, pe care o doream și o iubeam, acum ne umple sufletul de grijă, căci ne gândim la toți acești viteji dragi aflați acolo în frig, luptând și dându-și viața ca să-și salveze țara. Niciodată nu vom putea cinsti memoria acestor eroi, care au luptat și luptă împotriva unui dușman ce le e superior. De ce nu pot fi printre ei? Ce război îngrozitor”¹⁸.

Cu toate acestea, imediat după ce colonelul Ernest Baliff, aghiotantul reginei, a reușit să găsească o casă corespunzătoare, regina și-a început periplul prin spitalele din Iași, pe care le-a găsit dezorganizate, soldații murind nu din cauza rănilor, ci din cauza pneumoniei pe care o contactau, în frigul încăperilor neîncălzite. În aceste condiții, regina Maria a convocat un grup de miniștrii și pe generalul Prezan, care au promis că guvernul și armata vor coopera pentru a grăbi transportul combustibilului. Pe de altă parte, mai rămânea problema igienei publice și a pericolului de boli infecțioase, în special tifosul exantematic, care fusese răspândit de păduchii aduși de săpătorii de tranșee mongoli, care veniseră împreună cu armata rusă¹⁹.

Lupta reginei Maria pentru punerea la punct a spitalelor și a serviciului de ambulanță a fost una aprigă, ea reușind în cele din urmă să obțină numirea doctorului Ioan Cantacuzino ca șef al departamentului de organizare sanitară „organizare care se afla într-o stare haotică, în timp ce tifosul exantematic se răspândea în mod îngrozitor. Intrigile politice se înteteau mereu și

cu toate că, la un moment dat, socotisem numirea lui ca un lucru câștigat, văzui deodată că mă înșelasem și că trebuia să iau lupta de la început. Aceasta mă duse aproape la marginea deznădejdiei. De ce să se amestece în toate politica și dușmăniile personale?”²⁰.

Regina a organizat serviciul de ambulanțe „Regina Maria”, sub conducerea lui Jean Chrissoveloni, însă spre surprinderea ei, armata dorea să-i rechiziționeze automobilele de ambulanță și să le amestece cu cele ale unităților militare, ceea ce ar fi însemnat sfârșitul muncii de organizare a acestui serviciu. Ajunsă la capătul puterilor, reginei nu-i mai rămânea decât prezența copiilor și petrecerea unor clipe liniștite alături de ei. Principesa Ileana, pe atunci în vârstă de opt ani încerca să-i aducă mângâiere, regina scriind că „... este un copil drăgălaș, încântător, cu o inimă uimitor de iubitoare pentru vârsta ei”²¹.

De altfel, în însemnările sale *Trăiesc din nou*, principesa Ileana își amintea referitor la perioada Marelui Război că situația în Moldova era dramatică: erau la Iași mai mult de 300.000 de refugiați, se găsea foarte puțin combustibil, mâncarea nu era de ajuns, epidemiile de tifos și febră tifoidă băntuiau, iar în spitale erau câte doi sau trei pacienți într-un pat. „Ani de-a rândul - scria principesa Ileana - am revăzut în coșmar «procesiunea» funerară pe care de atâtea ori am văzut-o pe când eram copil, în Iași: calul costeliv trăgând o căruță obișnuită, în care fuseseră

stivuite cadavre. În partea din față a căruței era așezată o scândură grosolană, formând astfel o banchetă pe care stătea, alături de un preot în odăjdiile lui, și un soldat trompetist. Într-o zi când căruța a trecut prin dreptul geamului nostru, m-am uitat la ea, întrebându-mă cum putea un biet animal slăbănog să tragă după el o încărcătura atât de grea. Dar deodată calul s-a oprit și s-a prăbușit mort între osii. Căderea lui a provocat răsturnarea căruței, și cadavrele goale s-au răspândit țepene pe stradă. Îmi mai amintesc cum cavaleriștii din garda noastră s-au grăbit să dea ajutor, în timp ce mă îndepărtam de lângă fereastră, alergând să caut mângâiere lângă căluțul de lemn pe care îl adusesem de la București; fusese jucăria favorită a frățiorului meu Mircea, care murise cu o lună înainte ca noi să fim nevoiți să plecăm de acasă²².

Alte amintiri ale principesei, de această dată mai frumoase, erau legate de faptul că urmărea munca mamei și a surorilor sale în spitale, prilej cu care s-a împrietenit cu colonelul Anderson, șeful Crucii Roșii americane în România, fiind foarte mândră să fie interpretă atunci când distribuia provizii și organiza acțiuni de binefacere în orașe și sate. Ofițerii americani și englezi cu care tânăra principesă se împrietenise au fost, conform însemnărilor ei, principala cauză pentru care ea nu a mai crezut în Moș Crăciun. Iată cum relatea principesa această amintire: „ca să nu fiu dezamăgită că nu voi primi cadouri, părinții îmi spusese

că Moș Crăciun nu va putea trece peste liniile germane ca să vină la Iași; așa că am împrăștiat această veste printre prietenii mei, soldații englezi și americani, cu ocazia unei petreceri de Crăciun la care fusesem invitată. Ei au fost cam șocați la auzul unei asemenea vești și mi-au spus că erau siguri că greșeam; erau siguri că Moș Crăciun va reuși să treacă de nemți. În noaptea aceea, în dormitorul nostru înghesuit, m-am trezit auzind niște zgomote înăbușite și, privind pe furiș, printre gene, am văzut câțiva dintre prietenii mei ofițeri umplând un ciorap cu cadouri pentru mine, în timp ce mama îi privea. Deodată mi-am dat seama că niciodată nu a existat un Moș Crăciun, că familia mea îmi umplea dinainte ciorapul cu cadouri; dar m-am gândit că și acum trebuia să mă port ca și cum nu aș fi știut de acest lucru. Așa că am rămas cuminte în pat, prefăcându-mă că dorm, până când au plecat, și apoi am adormit de-a binelea²³.

A doua zi dimineața, principesa a găsit în ciorap pungi de tutun, o tabacheră din lemn, o monedă din aur, o ciocolată, steluțe englezești și americane. „Mi-au plăcut toate - nota Ileana - în ciuda dezamăgirii pe care o simțeam pentru că nu mai puteam crede în Moș Crăciun, dar am avut grijă să le spun ofițerilor mei că, într-adevăr Moș Crăciun a venit. Acum sunt sigură că ceea ce le-am spus era mai adevărat decât credeam atunci, pentru că efortul pe care acești oameni plini de tot felul de griji și neliniști l-au făcut pentru o fetiță

străină dintr-o țară străină lor, se găsea cu siguranță, adevăratul înțeles al Crăciunului”²⁴.

Un alt mare pericol l-a reprezentat izbucnirea revoluției bolșevice în Rusia, în februarie 1917, ostașii ruși aflați pe frontul din Moldova fiind cuprinși de spiritul revoluționar. În aceste condiții, regele Ferdinand a luat hotărârea de a pleca pe front, unde la 23 martie/5 aprilie 1917, s-a adresat ostașilor Armatei a II-a, cu următoarele cuvinte: „Vouă, fiilor de țărani care ați apărut cu brațul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun eu, regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbândii care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului întreg, ați câștigat tot deodată dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul în a da pilda. Vi se va da și o largă participare la treburile statului”²⁵. Regele nu făcea decât să se adreseze direct ostașilor, după ce, în decembrie 1916, în Mesajul de deschidere a Corpurilor Legiuitoare, ceruse deputaților și senatorilor să ia în dezbateră reforma agrară și electorală²⁶.

Primăvara anului 1917 a început sub auspicii nu foarte bune, în sensul că, la 15 martie 1917, țarul Nicolae al II-lea a fost nevoit să abdice în numele său și al fiului său. Regele Ferdinand și regina Maria i-au trimis o telegramă de compasiune, la care au primit următorul răspuns: „Vă mulțumesc amândurora din inimă pentru mesajul vostru emoționant. Fie ca Dumnezeu să vă binecu-

vânteze pe voi și poporul român, să vă acorde victoria finală și realizarea tuturor aspirațiilor voastre”²⁷. În acest context, pentru a-și putea alunga îngrijorarea, regina Maria și-a intensificat activitatea organizatorică de încurajare a bolnavilor și răniților din spitale. „Cred - scria regina Maria în amintirile sale - că sunt puține regine care au văzut asemenea priveliști și care au călcat în locuri pline de atâta înfiorătoare și neînchipuită mizerie. Nu mă las ușor înspăimântată de nimic, dar a fost un răstimp de fantastică nenorocire, când toți vedeau în mine ultima lor nădejde și când încrederea lor, îmi întărea puterile”²⁸. Așadar, însăși regina Maria vorbea despre infernul și scenele oribile la care asista: „ajutam oriunde puteam, și mulți alții ne-au venit în ajutor și au muncit cu inimă, dar cu toate silințele noastre au fost clipe grozave când ni s-a părut că vom rămâne fără oaste. Nu voi putea niciodată să uit căruțele care aduceau bolnavii și muribunzii în oraș. Era ceva sinistru și totdeauna trebuia să mă opresc și să le dau o băutură sau să le spun un cuvânt de alinare”²⁹.

Regina Maria era într-adevăr omniprezentă, ea fiind aceea care a făcut ordine în triajul din gara Iașului, unde erau un fel de barăci de adăpost, unde se aduceau răniții până li se făcea loc în câte un spital. Potrivit unui memoriu alcătuit la 20 martie 1917 de către maiorul Țenescu, spitalul de triaj din gara Iașului avea ca scop acordarea unei îngrijiri sumare bolnavilor și răniților

până în momentul transferării lor în spitalele din Iași. Numai că, datorită numărului mare de trupe din jurul Iașului și mai ales necunoașterii în bună parte a funcțiilor acestui punct de triaj de către autorități, acest loc a devenit un centru de infecție și propagare de boli pentru populația Iașului³⁰.

Referindu-se la acest spital, regina Maria scria: „treceam printr-un șir de barăci întunecoase, în care zăceau pe jos, înghesuiți unul lângă altul, bolnavii și muribunzii. Uneori eram nevoită să trec peste un cadavru ca să ajung la cei care întindeau mâinile spre mine. Nu exagerez când spun că erau de sus până jos plini de păduchi. La început nu înțelegeam ce era acel nisip sau praf alb ce se găsea în toate cutele hainelor lor și aproape nu-mi venea să cred când mi s-a spus că nu era nici nisip, nici praf, ci păduchi și acești păduchi, după cât se spunea, duceau pretutindeni molima tifosului”³¹.

În aceste groaznice condiții, regina îmbrăcată în uniforma albă de infirmieră, cu crucea albă de email la gât, atârnată pe o panglică portocalie, trecea printre rândurile soldaților, oprindu-se la fiecare pentru a oferi un pachet de țigări, o carte de rugăciuni sau o bucată de pâine pe care o tăia ea însăși³². Încetul cu încetul, regina a reușit să pună ordine în acest loc, a reușit să adune depozite de alimente, îmbrăcăminte, medicamente și tot ce era mai de trebuință pentru spitale. Ajutată și de colonelul Ernest Baliff, de dr. Mamulea precum și de unele dintre

doamnele de onoare, regina Maria a organizat transporturi regulate cu provizii, fapt care a ameliorat situația dezastruoasă ce exista în spitalele din Iași și împrejurimi. De exemplu, în primăvara anului 1917, cu ocazia zilei de Paști, regina Maria a vizitat o serie de sate din jurul Iașului - Voinești și Hornești. Aici, câțiva doctori se luptau cu tifosul exantematic, în condițiile în care majoritatea ofițerilor și soldaților din regimentele staționate acolo, erau răpuși de această boală. Regina a împărțit soldaților țigări și ceai, iar ca semn de îmbărbătare, le-a dăruit câte o cruciuliță. „Îmi părea rău să îi las - scria regina - ochii mi se umpleau de lacrimi și simțeam atunci, cum am simțit adesea, că trecea de la inima mea la a lor și de la inima lor la a mea, ceva temeinic și aproape sfânt, ceva puternic ca soarta”³³.

Cu prilejul acestor vizite prin spitalele de bolnavi de tifos, doctorii au încercat să o convingă să poarte mănuși de cauciuc pentru a putea fi protejată, însă regina a refuzat afirmând: „cum aș putea să le cer să sărute cauciuc din India”³⁴. Despre efortul neprecupețit al reginei Maria de a fi mereu alături de soldații în suferință, scria și principesa Ileana în amintirile sale: „mama era neconținut pe front, mergând dintr-un spital în altul. Când se întorcea seara târziu, acasă la Iași, după o zi întreagă de mers prin spitale, partea de jos a rochiei era de culoare gri-cenușie, ca și cum ar fi fost praf; dar nu era praf, erau păduchi. Astfel, mergea direct în odaia ei de baie, se băga în cada de

baie cu rochia pe ea și se dezbrăca acolo. Toți cei din jur erau înspăimântați și o îndemneau să-și facă injecții ca să fie protejată împotriva tifosului exantematic care făcea ravagii. Dar mama protesta spunând: «eu nu am timp să fiu bolnavă și atât timp cât are România nevoie de mine, Dumnezeu o să mă ocrotească, nu pentru mine, dar pentru că țara are nevoie de mine». În timpul războiului nu a luat nici un medicament preventiv și Dumnezeu într-adevăr a păzit-o³⁵.

De altfel, întreaga familie regală era implicată în ducerea efortului de război, pentru că regina Maria nu și-a menajat nici un moment copiii, ci dimpotrivă, i-au fost alături în toate vizitele pe care aceasta le făcea în spitale, orfelinate, cantine, sate de pe linia sau din spatele frontului. Cele două fiice, principesele Elisabeta și Marioara o însoțeau întotdeauna pe mama lor, atunci când mergea să împartă provizii soldaților flămânzi care se aflau în oraș și care hoinăreau fără să aibă un adăpost și posibilitatea de a locui undeva. După venirea primăverii și topirea zăpezilor, regina însoțită de copiii săi, a reușit să iasă din oraș și să meargă să împartă ajutoare regimentelor încartiruite în diverse sate, unde situația era tragică: colibe dărăpănate, soldați bolnavi și zdrențuiți, frig, foamete și boală. Regina, cu mașina plină de provizii, donație a Crucii Roșii Engleze, le împărțea ceai, pesmeți, zahăr, săpun, tutun. Ofițerii primeau un ceai de o calitate mai specială, ciocolată, țigări, iar cei

mai grav bolnavi primeau rom, cognac și medicamente. Regina nota în *Povestea vieții mele* că principesa Mignon, într-una din aceste deplasări a fost îndurerată de tot ceea ce a văzut, însă „copiii mei mă însoțesc fără a se tângui. Au început să se obișnuiască cu această grozavă stare de lucruri și învață să-și stăpânească firea, să nu se înfioare în fața acestor priveliști care îți sfâșie inima. Dar văd uneori cum un val de spaimă trece prin ochii albaștri, blajini ai Mignonei. Ea are însă o inimă vitează și bună și este gata să facă pentru nenorociți tot ce-i stă în putință³⁶».

În ceea ce îl privea pe principele Carol, în vârstă de 23 de ani, acesta se afla împreună cu regele Ferdinand la Cartierul General de la Zorleni, însă acolo spunea regina Maria „viața era prea uniformă și el are prea puține de făcut și dorește aprig să aibă de lucru. Trebuie să chibzuim astfel încât Carol să fie mereu într-un alt loc pentru ca inspectând, cercetând, să poată vedea totul de aproape. De asemenea, să-i dau să ducă rufărie și provizii pe la diferitele regimente. E mare și e bine să vadă cum stau lucrurile³⁷».

Regina Maria a făcut vizite nu numai în spitalele din Iași, ci și în spitalele din Bacău, Onești și Roman. Pentru a ilustra acest lucru, mărturie stă scrisoarea adresată reginei Maria, la 25 februarie 1917, din satul Vorniceni (județul Bacău) de către locotenent colonelul Radu Rosetti din Regimentul de Infanterie 55/67, prin care îi mulțumea respectuos

pentru darurile trimise, aducându-i astfel la cunoștință, că gestul său i-a impresionat pe soldații trupei, ridicându-le moralul pe câmpul de luptă³⁸.

Venirea primăverii a însemnat și refacerea armatei române, care a primit un ajutor prețios din partea Misiunii Militare Franceze, condusă de generalul Henry Berthelot. Astfel, refăcută, armata română a reușit să câștige în august 1917, o serie de victorii împotriva armatei germane la Mărăști, Mărășești și Oituz, ceea ce părea să ofere României un răgaz, dar evenimentele din Rusia au creat un nou cadru militar și politic cu totul defavorabil țării noastre. Îndată după preluarea puterii, V.I. Lenin a anunțat intenția noii puteri bolșevice de a încheia pacea. Dispozitivul mixt ruso-român pe front, dar mai ales poziția Moldovei prinsă între Rusia, Austro-Ungaria și teritoriile românești ocupate de Puterile Centrale și aliații lor, făceau practic imposibilă continuarea războiului. În tot acest timp însă, regina Maria și-a continuat periplul prin spitalele din Iași și împrejurimi. Deși înlăturată epidemia de tifos, regina nu a încetat să fie alături de soldații săi, uneori chiar în spitalele din apropierea frontului. De exemplu, atunci când a vizitat localitatea Ghidigeni - unde exista un spital aflat sub patronajul său - pe drumul de întoarcere, regina Maria, însoțită fiind de generalul Eremia Grigorescu, s-a apropiat de câmpul de luptă, ajungând chiar în mijlocul tranșeelelor. Cu acest prilej, regina își amintea: „privind în ochii reginei lor,

soldații juraseră să stea dârji ca un zid, să apere ultimul petec de pământ românesc care mai era al nostru. Mulți soldați în clipa morții mi-au șoptit cu ultima suflare că luptaseră pentru mine. Nu eram eu pentru ei căminul lor, credința și nădejdea lor? Știam în adâncul inimii mele că mă pot bizui pe soldații noștri și că deși aveam o armată atât de mică, în cele din urmă tot a noastră va fi izbânda”³⁹. Pe front, soldații o așteptau cu mare bucurie și nădejde, dovadă fiind scrisoarea adresată reginei Maria de către sergentul Pelmuș Florea din Regimentul 5 Vlașca, Batalionul I, la începutul anului 1918:

„Majestate,

Noi fiind aici mai mulți bolnavi, răniți și cea mai mare parte dintre noi fiind din teritoriul ocupat, departe mult de mamele noastre, totodată aflându-ne în atâtea chinuri și așa suferinți ne-a făcut azi, când am auzit că avem să fim vizitați de Majestatea Voastră, să uităm toate durerile de bucurie. Majestatea Voastră nu ne-ați uitat niciodată și ați avut întotdeauna grijă de soarta noastră, tot astfel și Dumnezeu să Vă aibă în paza sa, ca să ne puteți duce țara la ziua cea frumoasă, când trebuie să înflorească iarăși în mijlocul Europei. Dumnezeu să vă ajute și să trăiți”⁴⁰.

O altă localitate vizitată de regina Maria a fost Coțofănești, unde se afla unul din cele mai mari spitale, purtând numele ei, organizat de generalul Arthur Văitoianu. Referitor la această vizită, regina nota: „În ciuda oboselii și a nemaipomenitei

călduri am făcut tot ce se aștepta de la mine cu o statornicie eroică, cercetând fiecare colț, uitându-mă la fiecare lucru, vorbind cu fiecare și dând mici daruri tuturor răniților⁴¹.

De asemenea, după înlăturarea epidemiei de tifos a vizitat din nou spitalele din Bacău și Onești - însoțită fiind de această dată de generalul Alexandru Averescu și de colonelul Ernest Baliff. „Haina mea de infirmieră - scria regina - a ajuns pentru soldați un simbol; pe când treceam albă de tot, de la unul la altul, reflectoarele mă luminau în noapte și știam că în ochii ostașilor, eu înfățișez steaua nădejzii. Eram raza care le lumina calea, ceva viu, ceva aieva pentru care ei erau gata să trăiască, să lupte și să moară”⁴². În aceste condiții, neobosita activitate de infirmieră a reginei Maria, i-a impresionat pe francezi, care i-au oferit în toamna anului 1917 - prin intermediul ministrului Franței în România, contele de Saint Aulaire - „La Medaille des Epidemies” (Medalia Epidemiilor), bătută în aur, special pentru regina Maria, cu numele ei gravat pe verso⁴³. Această recunoaștere a meritelor sale a bucurat-o nespuse pe regină, care a continuat să se deplaseze în diferite localități, în care se aflau spitale - majoritatea purtând numele ei, în mijlocul trupelor, împărțind și într-o parte și în cealaltă, încredere și curaj. Curajul reginei Maria era neîntrecut și avea să se dovedească în curând, cu ocazia armistițiului cerut de ruși în noiembrie 1917. Relatând episodul unei discuții cu un general englez,

regina scria: „înverșunată, m-am întors către el și l-am întrebat, cum îndrăznea el, englez, să vină la o englezoaică, și mai ales la o regină, și să îi spună că trebuie să se dea învinsă. Dacă ne este scris să murim, să știe cel puțin Aliații noștri, că nu murim ca niște neghiobi legați la ochi, ci ca eroi conștienți, care-și dau seama că au fost vânduți și trădați”⁴⁴.

Cu prilejul Zilei Naționale de 10 Mai 1917, regina Maria nota în însemnările sale: „Aici ziua de 10 mai 1917 a fost o zi înduioșătoare, plină de adâncă zguduire sufletească. La ora 10.00 am plecat pe câmpul de aviație, unde s-a oficiat întâi o slujbă religioasă. Noi stăm în mijlocul câmpului înconjurați de toate trupele. Nando decoră mai mulți ofițeri și câteva steaguri...[....]. După dejun a fost o reprezentație la teatru cu nemaipomenit entuziasm și manifestări de dragoste pentru noi. Sala era plină de soldați și ofițeri. În sfârșit, au cântat toți în cor imnul național. Suntem fericiți și înduioșați când vedem cât e de mare popularitatea dobândită de Nando. În ciuda neizbânzii războiului, el e acum iubit și prețuit de poporul său. Au înțeles în sfârșit, cât e regele lor de cinstit și de leal. Chipul în care a împărțășit cu ei toate nenorocirile fără tânguire i-a câștigat dragostea inimii lor. Eu eram iubită de popor și înainte, așa încât deosebirea nu era prea vădită, dar în ceea ce-l privește pe Nando, simțămintele poporului față de el s-au schimbat cu desăvârșire”⁴⁵.

Anul 1917 a adus marile victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, prilej cu care, în Ordinul de zi către soldați, regele Ferdinand le-a spus: „Cu piepturile voastre ați ridicat un zid mai tare decât granitul [...]. Cu mândrie mă uit la voi și aduc mulțumirile mele călduroase și recunoștința mea ofițerilor și trupei, care v-ați purtat atât de bravi. Onoare acelora care și-au lăsat viața pentru apărarea patriei lor”⁴⁶.

După victorioasele bătălii, regele Ferdinand a oferit decorații de război ofițerilor superiori, inferiori și soldaților care au făcut acte de eroism pe câmpul de luptă. Răsfoid „Monitorul Oficial” din acea perioadă pot fi citite numele acestor oameni obișnuiți care și-au făcut datoria pe câmpul de luptă, până la sacrificiul suprem. De exemplu, a fost oferit Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a, căpitanului Ioan Sadoveanu din Regimentul 81 Infanterie pentru „vitejia și avântul cu care a condus un detașament de tăietori de sârmă în noaptea de 28 spre 29 august 1917. Ajunși la rețelele de sârmă ale puternicei pozițiuni de pe Cireșoia (Oituz) a condus tăierea sârmelor făcând bușele prin care a străbătut a doua zi Regimentul, iar în momentul asaltului s-a pus în fruntea vitejilor ce atacau și a luat parte la furioasa luptă ce s-a dat în adăposturile inamicului”⁴⁷.

Locotenent-colonelul Pompiliu Capeleanu - comandantul Regimentului 30 Infanterie primea Ordinul „Steaua României” cu spade în grad de Ofițer, pentru „bravura și destoinicia cu care a comandat regi-

mentul în aprigile lupte de la Mărășești, din iulie 1917”⁴⁸, iar locotenent-colonelul Nicolae Botez, din Regimentul 18 Obuziere primea Ordinul „Coroana României” cu spade în gradul de Ofițer, pentru „bravura și destoinicia cu care a condus focul bateriilor sale în luptele de la Mărășești din 28 și 29 iulie 1917”⁴⁹. Cu Ordinul „Steaua României” cu spade în grad de Cavaler a fost decorat medicul De Forrest pentru „zelul și destoinicia cu care a adus în mod voluntar servicii medicale în 1917 la triajul gării Iași. S-a distins prin devotamentul cu care a separat bolnavii de tifos exantematic și prin trenul baie ce a organizat cu care a realizat însemnate servicii”⁵⁰.

Și lista continua, cu nume de bravi ofițeri, subofițeri și soldați care au ținut piept atacurilor trupelor inamice, cărora li se adăugau lungi liste de morți și dispăruți în cadrul aceluiași bătălii, oameni obișnuiți, chemați să apere hotarele țării și care nu s-au mai întors niciodată acasă, alături de familiile lor, dar care au intrat în istorie și în amintirea veșnică a românilor.

În toamna anului 1917, regina Maria a primit vizita lui William T. Ellis, om politic, scriitor și critic american, despre care spunea că este plăcut, vioi, care a călătorit mult în diverse zone și mai ales în Rusia. Impresiile pe care i le-a făcut România și regina ei, au fost încredințate de omul politic american William T. Ellis, celebrei reviste *The Century Magazine*, sub titlul

„Rumania's Soldier Queen / „Regina Soldat” a României. Așadar, W.T. Ellis consemna următoarele: ”Ajungând la Iași, la ora unu dimineața, am fost primit în seara aceleiași zile pentru un interviu de patruzeci de minute, chiar înainte de vizita Majestății Sale pe front timp de o săptămână, unde, la cererea ei, am urmat-o mai târziu. La poarta exterioară a palatului se aflau doi soldați în uniforme lor gri-albastre simple, oameni care s-ar putea să fi venit direct din tranșee. La intrare servanți în livrea mi-au luat haina și pălăria, în timp ce un altul mi-a arătat calea în sus pe scări, spre ceea ce, fără îndoială, pe timp de pace s-ar fi numit sala de bal. Aici am avut prima surpriză. Camera era plină cu cutii, baloturi și grămezi de produse. «Mutare» am presupus din instinct. Dacă aș fi dat peste pregătirile pentru zborul care, de asemenea, atârna ca un nor negru peste toată România? În persoană, am inspectat palatul care a fost pregătit în mod provizoriu pentru Majestatea Sa, doar într-o astfel de eventualitate. O a doua privire asupra apartamentului a fost liniștitoare. Nu urma nicio mutare din palat. Aparenta dezordine a fost cauzată de simplul motiv că sala de bal a fost transformată în atelier de lucru, pentru realizarea de articole de îmbrăcăminte și bunuri pentru spitale, în folosul soldaților și orfanilor. Grămezile de pânză urmau să fie transformate în așternuturi, pături și îmbrăcăminte pentru spitale. Cutii mari, șepci groase de lână, șosete, mănuși și altele de acest fel

am văzut în palat, așezate chiar lângă marele pian. Interesul pentru soldați nu este numai un simplu sentiment. De altfel, de-a lungul conversației noastre, degetele reginei au tricostat de zor o șapcă maro.

În timp ce observam sala de bal, cu acest amestec bizar de stat și industrie, un funcționar a deschis ușile larg spre stânga, anunțând «Majestatea Sa Regina». În ușă era o doamnă în gri, care după ce m-a salutat, m-a informat încet, că sărutul mâinii reginei părea mai puțin o uzanță de curte, cât mai ales un obicei natural al oamenilor. Mai târziu, după ce am ajuns să o cunosc mai bine pe Majestatea Sa, am văzut că îi sărutau mâna oameni de toate condițiile de la guri lipicioase de copii de țărani, la o mulțime de generali curajoși, și am îndrăznit să sugerez că, dacă toate sărutările care au fost plasate ar fi fost un singur sărut, ce zgomot ar fi putut fi acolo!

Am fost îndrumat să merg către un colț al camerei, unde se afla un divan oriental, pe care Majestatea Sa stătea așezată între perne și în timp ce ea a vorbit, a fost posibil să-i evaluez aspectul. Regina era toată îmbrăcată în gri, o rochie destul de largă, moale, cu un design simplu și clar, în timp ce pe cap avea o tocă gri, cu o bandă de flori gri în jurul ei. Purta un șirag de perle, cercei de perle, care făceau pereche cu o alta perlă de pe degetul ei. Ținuta de culoare gri se armoniza cu ochii ei albastru-gri⁵¹. Și omul politic american continua: „Regina României este o femeie de o frumusețe remar-

cabilă, dăruită cu talent, strălucire și grație în maniere și spirit. Nici o imagine nu redă frumusețea ei unică. Când vorbește nu o face numai cu buzele, dar și cu mimica întregii fețe, cu lumina ochilor, cu mișcările mâinilor și ale capului. Un gând mi s-a dus instinctiv către regina Victoria, care ar fi fost foarte încântată să vadă frumoasa înflorire a nepoatei sale. Regina Maria este mama unui fiu de douăzeci și trei ani, deși ea este de numai patruzeci și doi de ani, căsătorindu-se la șaptesprezece ani. Trei laturi ale Majestății Sale mi s-au arătat încă din prima seară: femeia literat, foarte interesată de scris; regina cu partea sa de rol în orele cele mai tragice ale națiunii sale și cu spiritul celei care a spus «poporul meu» cu tandrețe și responsabilitate; și ca mamă cu un sărut de noapte bună și cu un pasionat interes pentru copiii săi⁵².

W.T. Ellis a însoțit-o pe regina Maria și într-una dintre vizitele sale pe front, prilej cu care a consemnat următoarele: „A doua întâlnire cu Majestatea Sa regina Maria a venit câteva zile mai târziu, când m-am dus pe front, oprindu-mă întâi la Spitalul „Regina Maria”, o clădire împărțită pe mai multe secții, cu sute de soldați răniți. Acesta este doar unul din cele patru spitale de campanie și trei spitale mobile care poartă numele Majestății Sale și sub supravegherea sa directă. Sute de ambulanțe se agitau în apropierea frontului și fiecare poartă coroana și inițiala M, care le marca, ca întreprindere proprie reginei. Înainte

de a pleca de la automobile, am aflat că regina vizita saloanele și a dorit să mă alătur ei îndată. În uniforma de soră de caritate, purtând Crucea Regina Maria în jurul gâtului, legată de o panglică portocalie, Majestatea Sa mergea printre paturi, dând cu mâna ei câte o amintire pentru fiecare pacient, adesea vorbind de la o anumită distanță cu soldații răniți. Unii oameni au cerut cruci sau icoane, și acestea au venit din buzunarul încăpător al șorțului reginei. De obicei, darul era un pachet de țigări și o selecție de psalmi și rugăciuni, sau un portret carte poștală cu ea. În cazuri speciale regina oferea pâine albă sau biscuiți și gem, cărate într-un coș de un însoțitor⁵³.

La 26 noiembrie/9 decembrie 1917 s-a încheiat la Focșani, armistițiul dintre România și Puterile Centrale, ca urmare a condițiilor militare noi, intervenite în urma armistițiului ruso-german de la Brest-Litovsk din 22 noiembrie/5 decembrie 1917. Cu toate acestea, regina Maria a continuat să-și desfășoare activitatea de ajutorare, și astfel, în ziua de 7/20 decembrie 1917 a prezidat o întrunire cu toți miniștrii Aliaților dar și români, în vederea organizării de ajutoare pentru populația din spatele frontului. Au fost prezenți și generalii Alexandru Averescu, Eremia Grigorescu și Arthur Văitoianu care au apreciat ideea reginei de a organiza un adăpost de noapte pentru soldații care treceau prin orașul Iași și nu aveau unde să fie găzduiți. De asemenea, regina continua să inspec-

teze spitalele din Iași și împrejurimi, orfelinatele militare - cum era acela de la Bârlad - aducând cu ea speranță și bucurie. Activitatea sa neobosită a determinat din nou Franța, să o aleagă de această dată pe regina Maria, membră corespondentă a Academiei Franceze de Arte Frumoase. Referindu-se la acest moment, principesa Ileana relatează următoarele: „este interesant să amintesc faptul că, tocmai în acea epocă de mare înfrigurare, când eram înconjurați de inamici și părăsiți de aliatul din răsărit, a venit o telegramă din Franța, anunțând că mama fusese aleasă membră corespondentă la Institutul Franței - Academia de Arte Frumoase. Era prima dată de la fundarea Institutului Franței, când o femeie a fost onorată cu această distincție”⁵⁴.

Regina Maria - referitor la acest moment - își amintea că vestea alegerii sale ca membră corespondentă a Institutului Franței - Academia de Arte Frumoase, i-a fost adusă prin telegrama trimisă de Victor Antonescu, ministrul României la Paris și suna astfel: „...mi-a fost adus la cunoștință faptul că, Institutul Franței - Academia de Arte Frumoase - a ales pe Majestatea Voastră, membră corespondentă. De când Napoleon a înființat institutul, pentru întâia oară, a fost chemată o femeie la o asemenea demnitate. Institutul, primind cu căldură această numire, a ținut să aducă Majestății Voastre un omagiu demn de Ea și de nobila țară pe care o reprezintă cu atâta strălucire. Institutul se închină cu respect

în fața artei și în fața suferinței întruchipate în ochii lumii de Majestatea Voastră”⁵⁵.

Curajul reginei Maria a continuat și în momentele dramatice când, în primăvara anului 1918, Puterile Centrale au impus prin forță, la București, condiții grele de armistițiu. Cu acest prilej, regina Maria a luat atitudine afirmând: „dacă ne e scris să murim, să murim cu fruntea sus, fără să ne mânjim sufletul iscălim cu numele nostru osândirea la moarte. Să murim rămânând dârji, strigând lumii întregi indignarea noastră, față de nemernicia ce se așteaptă de la noi”⁵⁶. Așadar, regina Maria era hotărâtă să rămână neclintită în fața primejdiei și să nu părăsească nimic, nu numai din sentimentele și credințele sale, dar nici din atitudinea sa, care era o încurajare pentru un popor tuburat în adâncul ființei sale. „Eu nu mai sunt o regină - scria Maria - ci o învinsă, o roabă a țării. Îmi rămâne însă ceva: voi fi sluga acelor ce suferă”⁵⁷.

Tot din însemnările lui W.T.Ellis aflăm că în perioada tratatelor preliminare de pace, regina Maria a trimis o scrisoare Departamentului de Stat american, pentru a-i fi remisă:

„Secretar de Stat, Washington, D.C. Al XIX-lea.

De la Iași: Al XVIII-lea pentru Departamentul 58, 18 martie 1918, 13 P.M.

La cererea Reginei României vă rugăm să transmiteți Doctorului Ellis, Swarthmore, Pennsylvania: «Soarta ne-a lovit cu cruzime, suntem forțați să încheiem o pace

îngrozitoare și inacceptabilă. Fiind fără apărare, suntem strangulați și nimeni nu poate să vină în ajutorul nostru. Ar putea fi ultima dată când voi fi capabilă de a comunica liber cu tine. Vreau să știi că eu contez pe tine ca pe un prieten care nu va renunța la munca pe care a promis să o facă pentru mine și țara mea, chiar dacă o lungă tăcere de moarte este impusă asupra mea.

Maria, Regina României⁵⁸.

Pacea de la București părea sfârșitul eforturilor de război ale românilor, toți oamenii politici ai momentului, în frunte cu regele Ferdinand fiind cumva depășiți de situația creată. Într-un ultim Consiliu de Miniștri desfășurat sub președinția regelui Ferdinand, după o serie de discuții în care nu s-a ajuns la o soluție salvatoare, Take Ionescu a propus regelui să de ordin armatei să lupte iar el și familia regală să părăsească țara. Regele, vizibil emoționat, a răspuns că respinge o asemenea propunere și dacă țara crede că trebuie luptat până la ultimul om, este gata să o facă, dar cu el în mijlocul trupelor. „Hotărârea mea în această privință este irevocabilă. Cât timp va rămâne liber un petec al teritoriului național, eu voi rămâne acolo, cât timp va rămâne un soldat și un drapel român, eu voi rămâne alături de ei, oricare ar trebui să-mi fie soarta⁵⁹. Guvernul Marghiloman a fost cel care la 24 aprilie/7 mai 1918 a semnat la Palatul Cotroceni pacea separată cu Puterile Centrale prin care armata română era demobilizată; România trebuia să cedeze Dobrogea Bulgariei; Austro-Ungaria își mărea teritoriul de-a lungul creștelor și

trecătorilor Carpaților (România pierzând o suprafața care însuma 5.600 km în favoarea Austro-Ungariei); se stabilea controlul german asupra economiei României, prin instituirea unui monopol asupra petrolului românesc pe 90 de ani, a comerțului cu cereale, a exploatării și prelucrării lemnului, Căilor Ferate române, de către Germania. Tratatul de pace impus României a fost criticat de Aliți, în timp ce în presa franceză au apărut articole prin care această pace era caracterizată drept o mare trădare și nedreptate făcută României. De exemplu, *Le Matin* afirma că: „Acestea sunt condițiile grele pe care o națiune trădată de diferite Guverne ruse e pe punctul de a le primi cu cuțitul la gât. Legăturile de simpatie tradițională care ne leagă de România nu s-au rupt cu aceasta⁶⁰, iar ziarul *L'Echo de Paris* nota: „Păstrăm României, care a dovedit în iulie trecut energia și fidelitatea sa, toată dragostea noastră. Ea astăzi e în puterea inamicului, dar știe că libertatea ei este solidară cu libertatea noastră și că nu va fi cu puțință o pace onorabilă pentru noi, dacă nu va fi totdeodată onorabilă pentru ea⁶¹.

Regele Ferdinand nu a ratificat, în ciuda presiunilor exercitate asupra sa, pacea de la București din 24 aprilie/7 mai 1918, deși Parlamentul făcuse acest lucru, decretând mobilizarea Armatei Române: „Regele vostru vă cheamă din nou la luptă ca să înfăptuiți visul nostru de atâtea veacuri: Unirea tuturor Românilor, pentru care în anii 1916-1917 ați luptat cu atâtea vitejie. [...] Frații noștri din

Bucovina și Ardeal vă cheamă pentru această ultimă luptă, ca prin avântul vostru să le aduceți liberarea din jugul străin”⁶².

În *Povestea vieții mele*, regina Maria supranumită și „regina soldat” nota la 25 octombrie/7 noiembrie 1918 că Germania era îngenunchiată și părăsită de toată lumea, Austria capitulase, în timp ce armatele aliate înaintau pe frontul apusean. O parte din trupele române fuseseră chemate în Bucovina să readucă ordinea și că „toți românii de dincolo de fostele noastre granițe s-au declarat liberi să se unească într-un singur mare neam. Visul unei Români Mari se pare că se îndeplinește. Toate sunt atât de nemaiauzite încât nu le pot crede”⁶³. Regina mai nota în jurnalul că: „Eu am crezut totdeauna în izbânda finală a Aliaților. Am fost dintre cei care nu s-au îndoit niciodată chiar în ceasurile cele mai negre, dar niciodată nu mi-am făurit iluzia că voi fi înfăptuitoarea visului României Mari. Totdeauna am fost părtaşă la durerile și necazurile poporului meu, însă niciodată nu-mi zugrăvisem în minte cum voi fi în ceasul izbânzii finale, deși într-un rând rostisem acest cuvânt primejdios: «Eu sunt din cei ce câștigă partida». Mi s-a spus atunci că a vorbi astfel înseamnă a întărâta soarta. Mi-e scris să fiu cea care câștigă? Gândul acesta aproape mă înspăimântă”⁶⁴.

Cu prilejul zilei sale de naștere, la 29 octombrie/11 noiembrie 1918, regina Maria a fost decorată de către contele de Saint Aulaire, din partea Franței, cu Crucea de Război (Crois

de Guerre), „pentru că fusesem o regină vitează și o prietenă neclintită, leală și credincioasă, tot atât de statornică în ceasurile de nenorocire ca și în cele de izbândă”⁶⁵.

Despre regele Ferdinand, în același jurnal din 1918, regina Maria scria că suveranul a anunțat reformele agrară și electorală și că dacă va mai putea înfăptui și unirea tuturor românilor atunci într-adevăr își va fi primit răsplata pentru marea jertfă ce-a făcut-o când a pornit războiul. Regele Ferdinand a reușit să înfăptuiască și unirea tuturor românilor primind din partea contemporanilor săi numele de „Ferdinand cel Loial” și „Ferdinand Întregitorul”.

Întrunit la Chișinău la 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării a hotărât unirea Basarabiei cu România. Referitor la unirea Basarabiei, la 28 martie/10 aprilie 1918, o delegație oficială a Sfatului Țării a adus Declarația de unire a Basarabiei la Iași, pentru a o înmâna regelui Ferdinand, prilej cu care s-a oficiat un Te Deum, s-a organizat o recepție la Palatul Mitropolitan și un dejun la reședința regală din strada Lăpușeanu. În toastul său regele Ferdinand a spus: „Vă salut azi pe voi, frați de dincolo de Prut. Voi sunteți aceia care ați înțeles sentimentul ce de mult domnea în inima fraților noștri moldoveni ai Basarabiei: l-ați înțeles așa de bine că azi putem vorbi unii cu alții ca frați, ca prieteni. Sărbătorim astăzi înfăptuirea unui vis care de mult zăcea în inimile tuturor românilor de

dincolo și de dincoace de apele Prutului. Din graniță ați făcut punte unindu-vă cu țara mumă și de aceea vă zic: bine ați venit între noi”⁶⁶.

După proclamarea unirii, regele Ferdinand a adresat o scrisoare președintelui Sfatului Țării - Ion Incuț și în care sublinia: „Cu adâncă emoțiune și cu inima plină de bucurie am primit știrea despre importantul act ce s-a săvârșit la Chișinău. Sentimentul național ce se deșteptase atât de puternic în timpurile din urmă în inimile Moldovenilor de dincolo de Prut a primit prin votul înălțător al Sfatului Țării o solemnă afirmare. Un vis frumos s-a împlinit. Din suflet mulțumesc bunului Dumnezeu că mi-a dat, în zile de restriște, ca o dulce mângâiere, să văd după o sută de ani pe frații basarabeni revenind iarăși la Patria - Mumă. Aduc prinosul meu de călduroase mulțumiri Domniilor Voastre și Sfatului Țării ale cărui patriotice eforturi au fost încoronate de succes”⁶⁷.

La rândul său, omul politic Vasile Căncicov, în memoriile sale, nota a doua zi după proclamarea unirii Basarabiei cu România, că primul ministru Alexandru Marghiloman s-a deplasat la Chișinău pentru a lua act de proclamarea unirii, trimițând ministrului de externe Constantin Arion următoarea telegramă: „Sfatul Țării, după două zile de deliberațiuni, a votat în seara de 9 aprilie, la orele 7.00, cu 86 de voturi contra 3, în mod solemn: Unirea Basarabiei cu România, una și indivizibilă. În numele poporului român și al Regelui, am luat act de acest vot și în

mijlocul unui entuziasm indescripțibil, am proclamat Unirea. La orele 8 seara s-a celebrat un Te Deum la Catedrală. Mulțime imensă și aclamațiuni fără sfârșit. Sunt fericit!”⁶⁸.

La 14/27 octombrie 1918, Adunarea Constituantă a Bucovinei a decis unirea acestei provincii istorice cu România, hotărâre întărită de Congresul General al Bucovinei, întrunit la 15/28 noiembrie 1918. A doua zi, 16/29 noiembrie 1918, delegația bucovineană s-a deplasat la Iași pentru a preda actul de unire regelui Ferdinand, ceremonia desfășurându-se în Palatul Corpului de Armată, chiar în ziua plecării regelui și a reginei spre București.

În memoriile sale, I.G.Duca notează faptul că fruntașii bucovineni erau în strânsă legătură cu guvernul de la Iași și în contextul prăbușirii monarhiei habsburgice și a terorii instaurate de rămășițele armatei austriece unite cu legiunile ucrainiene s-a cerut intervenția armatei române. Așadar, sub comanda generalului Zadic, trupele române au intrat în Bucovina, la Cernăuți și au restabilit liniștea și ordinea, dezarmând bandele bolșevice și ucrainene. Consiliul Național Român și-a putut relua activitatea stabilind de comun acord cu Brătianu și cu regele Ferdinand procedura de urmat, în vederea declarării în mod legal și solemn a unirii Bucovinei⁶⁹.

După proclamarea unirii Bucovinei cu Regatul României, ca și în cazul unirii Basarabiei, regele Ferdinand a adresat o scrisoare lui Iancu Flondor - președintele Congresului General al

Bucovinei: „Salut cu o nespūsă bucurie actul măreț prin care Congresul General al Bucovinei, ca expresiune a voinței poporului întreg al acestui vechi pământ românesc a hotărât unirea complectă a Bucovinei cu Regatul României. Din adâncul sufletului meu mulțumesc proriei cerești că mi-a îngăduit ca sub domnia Mea, ca fiica răpită acum 144 de ani să se întoarcă la sânul țării mume, aducând noi forțe pentru propășirea neamului. În această clipă înălțătoare gândul Meu se îndreaptă către oamenii patrioți, care cu toate suferințele îndurate în cursul vremurilor au știut să țină vie în inimile poporului memoria lui Ștefan cel Mare și Sfânt și sentimentul național, pregătind astfel fără șovăire și însuflețiți de un cald patriotism, ziua binecuvântată de azi. Cu adâncă recunoștință primesc dar, în numele poporului meu alipirea Bucovinei la Regatul României, asigurând populațiunea Bucovinei că în Mine va găsi mereu un sprijin tare și o dragoste părintească”⁷⁰.

La 18 noiembrie/1 decembrie 1918 suveranii României au sosit la București, regina Maria notând în memoriile sale următoarele: „, Nando se întoarce ca dezrobitorul care a înfăptuit unirea poporului său. Jertfa de sine pe care a făcut-o a fost răsplătită. Numele lui e binecuvântat de toți, mari și mici. Minunate cu adevărat sunt căile Domnului, mari și înfricoșătoare”⁷¹.

Familia regală a României se întorcea în capitala țării învingătoare, alături de armata sa și în entuziasmul

populației eliberate de sub ocupația germană. În cuvântarea rostită la revenirea în București, suveranul a ținut să afirme că: „Ceea ce strămoșii au visat, ideea pentru care generațiile trecute au suferit și au lucrat, idealul pentru care toată suflarea românească a nădăjduit, iar ostașii noștri și-au vărsat sângele, azi a devenit un fapt împlinit. Azi mama Românie poate strânge pe toți copiii iarăși la sânul ei. Basarabia și Bucovina, cele două fiice răpite, s-au întors una după alta în casa părintească, iar Ardealul, frumosul leagăn al poporului român, de unde au descălecat întâii voievozi ai țărilor românești a votat azi la Alba Iulia unirea cu regatul român”⁷².

Așadar, o fericită coincidență a făcut ca la data de 1 decembrie 1918, când Bucureștiul redevenea Capitala țării, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia să voteze unirea cu Regatul României. Peste puțin timp, la 1/14 decembrie 1918, delegația Marelui Sfat Național ales de Adunarea de la Alba Iulia a prezentat guvernului și regelui Ferdinand actul unirii Transilvaniei cu România. Și în discursul rostit cu acest prilej, suveranul a ținut să sublinieze: „Ne-ați adus nu numai dorul împlinit a câtorva milioane de suflete, ne-ați adus inimile lor, și în primirea plină de dragoste frățească ce ați găsit-o la noi, ați putut simți pulsul țării mume ce bate în același ritm cu al vostru. [...] După Basarabia, după Bucovina, mai lipsea o piatră dintre cele mai scumpe: Ardealul cu ținuturile din Ungaria locuite de Români. Azi ne-

ați adus și această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de unire”⁷³.

Ca și în cazul celorlalte două provincii românești - Basarabia și Bucovina - guvernul și regele Ferdinand sprijineau lupta pentru unire, prin sfaturile și susținerea în fața a Aliaților. Dacă aceștia din urmă au interzis Armatei Române să treacă, Carpații, guvernul condus de generalul Coandă, în urma discuțiilor cu Brătianu și regele Ferdinand au luat hotărârea de a trece în Transilvania, în fruntea armatei aflându-se generalul Traian Moșoiu. Din partea lui Ionel Brătianu au participat la Adunarea de la Alba Iulia Solomon Halița - profesor la Iași și I. Bordea - medic primar la Vaslui, ambii ardeleni și prieteni politici⁷⁴.

Ajunsă la Palatul Cotroceni, regina Maria nota în *Povestea vieții mele*: „Ne-am întors! Cu adevărat ne-am întors acasă după un surghiun de doi ani. Să îndrăznesc oare să rostesc marele cuvânt? Ne-am întors triumfători”⁷⁵.

Suveranii au ajuns cu trenul regal în gara Mogoșoaia unde au fost întâmpinați de generalul Berthelot și de generali români, englezi și francezi. Regina era îmbrăcată cu o tunică în stil militar încinsă cu o cingătoare de piele. Pe cap purta o căciulă de astrahan cenușiu prinsă cu o curelușă sub bărbie, costum completat cu o lungă manta cenușie cu guler de blană. Principele Carol a intrat în oraș în fruntea regimentului său de vânători, iar principesele într-o trăsură trasă de patru cai. Regele

Ferdinand, regina Maria, principele Nicolae însoțiți de generalul Henri Berthelot au mers călare de-a lungul șoselei Kiseleff, urmați de generali și adjutanți. Pe șosea erau adunate trupele franceze, britanice și române în frunte cu Regimentul IV Roșiori, al cărui comandant onorific era regina Maria. La mijlocul drumului, suveranii au fost întâmpinați de un sobor de preoți primind din partea acestora binecuvântarea pentru revenirea acasă.

O altă oprire au făcut în Piața Victoriei unde suveranii au fost primiți cu pâine și sare de către primarul ad-interim al Capitalei - C. Hălăceanu, alături de membrii guvernului, foști miniștri, corpul diplomatic și o parte din populația Bucureștilor. Primarul Capitalei i-a întâmpinat pe suverani cu un discurs emoționant de bun venit: „Cu emoțiune sfântă, poporul Capitalei salută pe iubiții săi suverani. El vede astăzi împlinite toate nădejdiile ce l-au însuflețit în timpul grelelor sale suferințe și visurile - pe atunci atât de îndrăznețe - cu care și-a alinat amarul zilelor de robie. Dumnezeu a dăruit Majestaților Voastre și bucuria de a fi strâns laolaltă pe toți fiii neamului, îndeplinindu-i astfel speranțele, cu care s-a hrănit în cursul veacurilor”⁷⁶.

În continuarea discursului său, primarul Capitalei a omagiat pe ostașii Armatei Române care „au făcut din piepturile lor pavăză la hotare”⁷⁷ dar și armatele aliate „care de patru ani se luptau pe toată întinderea globului împotriva celei mai îndrăznețe încercări de a sugruma

libertatea lumii, poporul român le aduce omagiile și dragostea sa. Capitala României este mândră de a adăposti astăzi frumoasele și victorioasele armate ale civilizației”⁷⁸.

Ultima oprire a suveranilor a fost la statuia lui Mihai Viteazul, unde, de obicei, aveau loc defilările de 10 mai. Intrarea în Capitală a fost astfel descrisă de către regina Maria: „Iar acum, după acești doi ani cumpliți, ne întorseserăm biruitori în ciuda nenorocirii și a umilinței, iar visul de veacuri al României era acum împlinit. Nu e de mirare că-și ieșise din fire poporul de atâta bucurie, nu e de mirare că până și pietrele de sub picioarele noastre păreau că ne aclamă și că se îmbată de gloria întoarcerii”⁷⁹.

Parada s-a încheiat cu un Te-Deum la Mitropolie, unde suveranii au asistat la o slujbă „scurtă și impunătoare”, iar la ieșirea din biserică generalul Eremia Grigorescu a înmănat regelui Ferdinand bastonul de mareșal. Regina Maria a fost cea care dăduse ideea, iar regele a fost surprins plăcut de gestul generalilor săi. În documentul care însoțea bastonul de mareșal, realizat după proiectul pictorului Costin Petrescu, se spunea: „Armata Ta prin mine, smerit sfetnic al Măriei Tale, Te roagă pe Tine, cel dintâi domn și stăpânitor de veci al tuturor pământurilor românești să primești ridicarea la cea mai înaltă treaptă ostășească, care în graiul marilor popoare, nouă prietene și sprijinitoare, se cheamă: Rang de Mareșal”⁸⁰.

De la Mitropolie familia regală a plecat spre Palatul Cotroceni, unde, cu mare emoție, regina Maria a intrat în vechea biserică îngenunchind la mormântul ultimului său copil, principele Mircea, pe care trebuise să-l părăsească în noiembrie 1916.

Seara, de la ora 20.30 a avut loc la Palatul Regal un dineu de gală pentru 150 de invitați, la care au participat familia regală, generalul Berthelot, atașatii militari aliați, ofițeri superiori, Ion I. C. Brătianu, Iancu Flondor, delegați din Bucovina și Basarabia.

Iată cum își amintește în memoriile sale I.G. Duca acel moment: „Seara a avut loc în Sala Tronului un mare banchet. În prezența tuturor oficialităților civile și militare, a miniștrilor aliați, a misiunilor militare aliate și a bucovinenilor care veniseră să remită regelui actul unirii. Știam ca la Alba Iulia, în același ceas, trebuia să se proclame și unirea Ardealului și așteptam dintr-un minut în altul telegrama din partea fraților noștri ardeleni. Înainte de a se așeza la masă, Regele s-a apropiat de noi, miniștrii războiului, și ne-a comunicat că ne conferise Marele Ofițer al Coroanei României. Parcă văd încă delegația bucovineană: bătrânul mitropolit Vladimir de Repta tremurând și cu mintea pe jumătate întunecată, Iancu Flondor vioi și fericit, Nistor măsurat în bucuria-i concentrată și câțiva țărani în frumoasele lor costume naționale plini de mândrie, dar oarecum mirați de a se găsi în mijlocul acestor solemnități”⁸¹.

La 30 noiembrie/12 decembrie 1918 delegații transilvăneni au sosit în Capitală pentru a notifica actul unirii Ardealului cu România, prilej cu care a avut loc un serviciu religios la Mitropolie, la care au asistat regele Ferdinand și principele Carol, membrii guvernului, corpul diplomatic. Delegația era formată din episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, Alexandru Vaida-Voevod, Vasile Goldiș, Caius Brediceanu, Mihai Popovici.

După serviciul religios, delegația a fost primită la Palatul Regal în sala Tronului, de către regele Ferdinand, principele Carol, unde Vasile Goldiș a prezentat regelui documentul cuprinzând actul unirii. În discursul său în fața suveranului, Vasile Goldiș a subliniat faptul că: „românii din Transilvania, Banat și țara ungu-rească adunați prin reprezentanții lor legali la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918 au decretat unirea lor și a acestor teritorii cu Regatul României. Prin această unire, după aceea a Basarabiei, apoi a Bucovinei s-a împlinit visul de o mie de ani al neamului: Unirea într-un singur stat a tuturor Românilor. [...] Fericiți suntem noi Români de astăzi, că istoria săvârsește actul măreț al unirii tuturor Românilor într-un singur stat și prea fericiți suntem că norocul tocmai acum a destinat statului român domnia unui Rege Mare, care a înțeles chemarea sfântă a istoriei și s-a făcut luceafăr conducător al sufletului românesc”⁸².

Regele Ferdinand emoționat de solemnitatea momentului a răspuns printr-o cuvântare caldă potrivită firii ale: „În numele Românilor din vechiul Regat, din Basarabia și din Bucovina astăzi uniți, cu profundă recunoștință primesc hotărârea fraților noștri de peste Carpați de a săvârși Unitatea Națională a tuturor Românilor și declar pe veci unite în Regatul României toate ținuturile locuite de Români de la Tisa până la Nistru”⁸³.

La 19 decembrie 1918, regele Ferdinand a primit, tot la Palatul Regal, delegația basarabeană, în frunte cu Pantelimon Halippa, președintele Sfatului Țării, care a prezentat suveranului actul unirii „fără condițiuni” a Basarabiei cu România.

Anul 1919 a adus continuarea procesului de consolidare a Marii Uniri și recunoașterea ei pe plan internațional, la aceasta contribuind și vizita neoficială pe care regina Maria a făcut-o la Paris și la Londra în februarie - aprilie 1919, ca și participarea Armatei Române la războiul de eliberare a Budapestei de sub ocupația comunistă a lui Bella Kuhn. Trupele române, în prezența regelui Ferdinand, au trecut Tisza la 4 august 1919, iar a doua zi, 5 august 1919, a sosit la frontiera cu Ungaria și regina Maria. Suveranii României au trecut Tisza la Szolnok și Kiskoe, la înapoiere vizitând spitalele din Cluj.

În primăvara anului 1919, ca un gest simbolic de consfințire a unei realități existente, regele Ferdinand și

regina Maria au efectuat o călătorie în Transilvania, vizitând mai multe orașe: Oradea, Carei, Baia Mare, Jibou, Bistrița, Cluj, Turda, Alba Iulia, Blaj, Sibiu, Făgăraș. În toate aceste orașe, suveranii au fost întâmpinați cu un mare entuziasm de către populație, al cărei vis de a se uni cu patria mamă se împlinise.

Celelalte provincii românești Basarabia și Bucovina au fost vizitate de suverani în perioada 16 - 25 mai 1920. Orașele în care s-au oprit au fost Suceava, Putna, Rădăuți, Cernăuți, Hotin, Bălți, Chișinău, Cetatea Albă, Basarabeasca, Bolgrad, Reni, fiind din nou primiți cu mare entuziasm de către populație.

Consfințirea Marii Uniri a fost definitivată odată cu încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria la Alba Iulia la 15 octombrie 1922. O asemenea semnificație i-a fost dată și de regele Ferdinand I la 28 noiembrie 1922, în mesajul de deschidere a sesiunii Adunării Naționale Constituante, unde referitor la actul încoronării spunea: „Sunt fericit că mă găsesc, după marele act al încoronării, în mijlocul Adunărilor Naționale, chemate să desăvârșească așezământul constituțional al României întregite. Acest act săvârșit în sfântă împărtășire cu întregul popor și sub prezența înalților soli și ai reprezentanților aliaților și celorlalte state, a consfințit odată mai mult, unirea românilor, încheată din străbuni și sacrificiile necurmărite ale generațiilor apuse și a celei de astăzi”⁸⁴.

Familia regală a României a avut fără îndoială o contribuție hotărâtoare la ducerea efortului de război, alături de întreaga societate românească și la constituirea României Mari. Regele Ferdinand a înțeles că era imperios necesar ca România să intre în război alături de Antantă, pentru că interesul României era acela de realizare statului național unitar. Trecând peste originea germană, sentimentele legate de familie, prieteni, țara natală, regele Ferdinand a ales să lupte împotriva Germaniei, semnând tratatul cu Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia și apoi ordinul de mobilizare a Armatei Române.

Marele Război nu s-a purtat doar pe front, cu arma în mână. Cei rămași acasă, în spatele frontului au avut de purtat propriile lupte, împotriva greutăților, a fricii constante și a durerii cauzate de război. Regina Maria s-a luptat cu armele pe care le avea la dispoziție, organizând serviciul de ambulanță, pentru care s-a străduit să strângă bani, s-a ocupat de organizarea spitalelor, mai întâi la București, apoi la Iași, mergea zilnic în vizite la spitale, a vorbit cu sute, chiar mii de soldați răniți, cărora le oferea cadouri, un zâmbet și o fărâmă de speranță. Credința puternică a reginei în victorie sau, în momentele de cumpănă, chiar și numai în nevoia de a da totul, de a lupta până la capăt, până la ultimele forțe a jucat fără doar și poate un rol esențial pe tot parcursul războiului. Regina Maria a insuflat această credință și speranță tuturor persoa-

nelor cu care s-a întâlnit, și mai ales soldaților.

În ciuda oricărei propagande, familia regală a României a fost pe tot parcursul războiului alături de armată, de ofițeri și soldați, i-a încurajat, le-a recunoscut meritele și eroismul pe front, le-a susținut moralul și au crezut în victoria finală.

Foarte emoționant a fost discursul regelui Ferdinand cu prilejul Anului Nou 1918, care i-a impresionat pe cei prezenți: „Să ne urăm un an bun, trebuie să vină un an bun, sunt sigur că va fi și ne va aduce împlinirea visurilor pentru care am luptat și am suferit”⁸⁵. Și ca un gest simbolic, la

sfârșitul acestui an, la data de 8 noiembrie, de sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, în catedrala mitropolitană de la Iași, în prezența regelui Ferdinand și a reginei Maria, mitropolitul Pimen a oficiat o slujbă religioasă în amintirea lui Mihai Viteazul, simbolul unității naționale. „Am înălțat un catafalc - nota I.G. Duca - în mijlocul Mitropoliei, pe care regina l-a împodobit cu mâinile ei, am așezat pe el capul eroului luat cu noi în pribegie și pe care îl puteam de acum readuce la mânăstirea Dealu, într-o Românie de-a pururea întregită”⁸⁶.

Note

- ¹ Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, Edit. Gesa, București, 1991, p. 12.
- ² Guy Gauthier, *Missy, Regina României*, Traducere din franceză de Andreea Popescu, București, Editura Humanitas, 2000, p. 188.
- ³ Maria Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Traducere din limba engleză de Margareta Miller Verghe, Ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, București, Editura Eminescu, 1991, p. 65.
- ⁴ Maica Alexandra, *Amintiri despre părinții mei*, în „Magazin Istoric”, mai, 1996, p. 45.
- ⁵ Cf. Hannah Pakula, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*, Traducere de Sanda Ileana Racoviceanu, București, Editura Lider și Cartea pentru toți, 2003, p. 338.
- ⁶ S.A.N.I.C., Fond Casa Regală-Regele Ferdinand, dos. 19/1916, f. 1, 2
- ⁷ Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 338.
- ⁸ *Ibidem*, p. 341.
- ⁹ *Ibidem*, p. 342.
- ¹⁰ Maria Regina României, *op.cit.*, p. 90.
- ¹¹ Nadeja Știrbey, *Jurnal de prințesă (1916-1919)*, Editura Istoria Artei, București, 2014, p. 26 v.
- ¹² Maria Regina României, *op.cit.*, p. 106.
- ¹³ *Ibidem*, p. 107.
- ¹⁴ *Ibidem*.
- ¹⁵ Cf. Ioan Scurtu, *Monarhia în România (1866-1947)*, Editura Danubius, București, 1991, p. 141.
- ¹⁶ Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 361.
- ¹⁷ *Ibidem*, p. 366.
- ¹⁸ *Povestea unei iubiri. Jurnalul Ellei Filitti adnotat de principele Carol*, Traducere din franceză Georgeta Filitti, Editura Corint, 2015, p. 60.

- ¹⁹ Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 368.
- ²⁰ *Ibidem*, p. 155.
- ²¹ Maria Regina României, *op.cit.*, p. 158.
- ²² Ileana, Princesă de România, Arhiducesa de Austria *Trăiesc din nou*, Traducere de Agra Baroti Gheorghe, București, Edit. Humanitas, 1999, p.36, 37.
- ²³ *Ibidem*, p. 37, 38.
- ²⁴ *Ibidem*, p. 38.
- ²⁵ *Cuvântări de Ferdinand I Regele României*, 1889-1922, Din publicațiile „Fundatiile Culturale - Principele Carol”, București, 1922, p. 103.
- ²⁶ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi* (1866-1947), vol. II, *Ferdinand I*, București, Edit. Enciclopedică, 2001, p. 37.
- ²⁷ Hannah Pakula, *op.cit.*, p. 380.
- ²⁸ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 173.
- ²⁹ Nicolae Iorga, *Regina Maria*, Iași, Edit. Porțile Orientului, 1996, p. 95.
- ³⁰ S.A.N.I.C., Fond Regina Maria, dos. 97/1917, f. 2.
- ³¹ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 179.
- ³² Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 382.
- ³³ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 198.
- ³⁴ Hannah Pakula, *op. cit.*, p. 383.
- ³⁵ Maica Alexandra, *op. cit.*, p. 46.
- ³⁶ Maria Regina României, *op.cit.*, p. 163
- ³⁷ *Ibidem*, p. 172
- ³⁸ S.A.N.I.C., Fond Regina Maria, dos. 93/1917, f. 1, 2
- ³⁹ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 251.
- ⁴⁰ S.A.N.I.C., Fond Regina Maria, dos. 87/1918, f. 1.
- ⁴¹ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 254.
- ⁴² *Ibidem*, p. 267.
- ⁴³ Maica Alexandra, *op. cit.*, 46.
- ⁴⁴ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 329.
- ⁴⁵ *Ibidem*, p. 178.
- ⁴⁶ *Cuvântări de Ferdinand I Regele României*, 1889-1922, p. 112 - 113.
- ⁴⁷ „Monitorul Oficial”, nr. 200, 22 noiembrie/5 decembrie 1917, p. 2123.
- ⁴⁸ *Ibidem*.
- ⁴⁹ *Ibidem*, p. 2124.
- ⁵⁰ *Ibidem*, p. 2125.
- ⁵¹ William T. Ellis, *Regina Soldat a României*, în „The Century Magazine”, 1918.
- ⁵² *Ibidem*.
- ⁵³ *Ibidem*.
- ⁵⁴ Maica Alexandra, *op. cit.*, p. 56.
- ⁵⁵ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 367.
- ⁵⁶ *Ibidem*, p. 374.
- ⁵⁷ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 114.
- ⁵⁸ William T. Ellis, „Regina Soldat a României”, în *The Century Magazine*, 1918.
- ⁵⁹ I.G.Duca, *Memorii*, vol. IV, *Războiul*, partea a II-a (1917 - 1919), Ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, 1994, p. 77.
- ⁶⁰ *Ibidem*, p. 92.
- ⁶¹ *Ibidem*.
- ⁶² *Cuvântări de Ferdinand I Regele României (1889-1922)*, pp. 117-118.
- ⁶³ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 474.
- ⁶⁴ *Ibidem*.
- ⁶⁵ *Ibidem*, p. 478.
- ⁶⁶ *Cuvântări de Ferdinand I Regele României (1889-1922)*, p.170.
- ⁶⁷ *Ibidem*, p. 169.
- ⁶⁸ Vasile Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*. *Jurnal zilnic*, 31 august 1916-31 decembrie 1918, vol. II, Atelierele Societății „Universul”, 1921, p. 384.

- ⁶⁹ I.G.Duca, *op. cit.*, p. 174.
⁷⁰ *Cuvântări de Ferdinand I Regele României (1889-1922)*, pp. 171-172.
⁷¹ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 430.
⁷² *Cuvântări de Ferdinand I Regele României (1889-1922)*, p.125.
⁷³ *Ibidem*, pp.177-178.
⁷⁴ I.G.Duca, *op. cit.*, p.175.
⁷⁵ Maria Regina României, *op. cit.*, p. 431.
⁷⁶ „Universul”, anul XXXVI, nr. 21, 20 noiembrie/3 decembrie 1918, p. 1.
⁷⁷ *Ibidem*.
⁷⁸ *Ibidem*.
⁷⁹ *Ibidem*, p. 454.
⁸⁰ Cristina Constantin, Luminița Iordache, *Ferdinand I - ipostaze în*

cadrul ceremoniilor de la Curtea Regală a României, în „Muzeul Național Cotroceni, Colocviul Național de Istorie, Istoria Artei Decorative, Conservare-Restaurare și Relații Publice”, edițiile a XII-a și a XIII-a 2007-2008, volumul II, București, 2009, p. 93.

- ⁸¹ I.G. Duca, *op. cit.*, pp. 178-179.
⁸² „Universul”, anul XXXVI, nr. 34, 3/16 decembrie 1918, p. 1.
⁸³ *Ibidem*.
⁸⁴ Ioan Scurtu, *op.cit.*, p. 164.
⁸⁵ I. G. Duca, *op. cit.*, p. 73.
⁸⁶ *Ibidem*, p. 175.

Bibliografie

Lucrări cu caracter general și special:

- CONSTANTIN, Cristina, Iordache, Luminița, *Ferdinand I - ipostaze în cadrul ceremoniilor de la Curtea Regală a României*, în „Muzeul Național Cotroceni, Colocviul Național de Istorie, Istoria Artei Decorative, Conservare-Restaurare și Relații Publice”, edițiile a XII-a și a XIII-a 2007-2008, volumul II, București, 2009, p. 93.
DIAMANDI, Sterie, *Galeria oamenilor politici*, Edit. Gesa, București, 1991.
GAUTHIER, Guy, *Missy, Regina României*, traducere din franceză de Andreea Popescu, Editura Humanitas, București, 2000.
ILEANA, Princesă de România, Arhiducesa de Austria *Trăiesc din nou*, Traducere de Agra Baroti Gheorghe, Editura Humanitas, București, 1999.

- IORGA, Nicolae, *Regina Maria*, Iași, Edit. Porțile Orientului, 1996.
Pakula, Hannah, *Ultima romantică. Viața reginei Maria a României*, Traducere de Sanda Ileana Racoviceanu, Editura Lider și Cartea pentru toți, București, 2003.
SCURTU, Ioan, *Monarhia în România (1866-1947)*, Editura Danubius, București, 1991.
IDEM, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. II, *Ferdinand I*, București, Edit. Enciclopedică, 2001.

Memorii:

- CANCICOV, Vasile, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*. *Jurnal zilnic*, 31 august 1916-31 decembrie 1918, vol. II, Atelierele Societății „Universul”, 1921.

- Cuvântări de Ferdinand I Regele României*, 1889-1922, Din publicațiile „Fundatiile Culturale - Principele Carol”, București, 1922.
- DUCA, G.I, *Memorii*, vol. IV, *Războiul*, partea a II-a (1917 - 1919), Ediție și indice de Stelian Neagoe, Edit. Machiavelli, 1994.
- MAICA Alexandra, „Amintiri despre părinții mei”, în *Magazin Istoric*, mai, 1996.
- MARIA Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Traducere din limba engleză de Margareta MILLER Verghi, Ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, Edit. Eminescu, București, 1991.
- Știrbey, Nadeja, *Jurnal de prințesă (1916 - 1919)*, Edit. Istoria Artei, București, 2014.
- ***, *Povestea unei iubiri. Jurnalul Ellei Filitti adnotat de principele Carol*, Traducere din franceză Georgeta Filitti, Edit. Corint, 2015.

Arhive:

- S.A.N.I.C., Fond Casa Regală-Regele Ferdinand, dos. 19/1916;
Idem, Fond Regina Maria, dos. 97, dos. 93/1917, dos. 87/1918.

Presă:

- ELLIS, T. William, „Regina Soldat a României”, în *The Century Magazine*, 1918.
„Universul”, anul XXXVI, nr. 21, 20 noiembrie/3 decembrie 1918.